

Nr 45.

Av herr **Nilsson** i Tånga, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag till lagstiftning i fråga om upphävande av familjefideikommiss i fast egendom å landet.

Det torde näppeligen kunna bestridas att samhällets sociala och ekonomiska struktur i väsentlig grad påverkas av hur det är ordnat i samhället i fråga om jordens fördelning bland dess innebyggare. I de trakter där jorden hopats på ett fåtal händer och flertalet äro dömda att såsom statare, torpare o. s. v. föra en ofri tillvaro, lägga ned sitt livs arbete och möda i den jord vari de ingen del ha, där härskar undantagslöst ekonomisk nöd och socialt elände. Något annat kan näppeligen följa av feodalismen. Ett motsatt förhållande äger rum där varest det bildats självständiga jordbruk med minst så stor areal att den bereder innehavaren och hans familj ständig sysselsättning. Alla åtgärder från statsmaktens sida, som avse att underlätta möjligheterna för det arbetande folket att vinna tillträde till jorden, möjliggöra bildandet av självständiga jordbruk måste hälsas med tillfredsställelse. Det tillskott av inre och yttre värnkraft som därigenom tillföres landet kan icke överskattas. Skall ropet på nationell samling tränga ned och vinna gehör bland de breda lagren av vårt folk, så får statsmakten se till att dessa tusen och åter tusende som längta efter en egen torva på vilken de kunna slå sig ned och vinna hem och bröd icke se detta sitt hopp och sin längtan grusade. Villigt erkännes att åtskilligt i detta avseende har gjorts från statens sida, dels för bildandet av egna hem och dels att göra dessa mera bärkraftiga. Men oändligt mycket återstår att göra. Jordarealerna vid de egna hemmen äro allt för knappt tilltagna. Regeln borde vara att jordarealen bereder innehavaren och hans familj ständig sysselsättning. Dessutom bör tillses att jorden erhålles till sådant pris och på sådana villkor, att det svarar mot avkastningen av densamma. Men för vinnande av detta syftemål är det nödigt att åtgärder vidtagas, som leda till styckning av de större godsena.

En form för jordäganderätt, som utdömts av allmänna folk- och rättsmedvetandet, är fideikommiss och aktiebolag. Att de senare få för-

värva och inneha jordbruksfastighet till förfång för dem som vilja arbeta i jorden och där skaffa sig utkomst är synnerligen orättfärdigt. Hur kan man i ett samhälle som man vill bygga upp på demokratiska principer tillåta att personer i egenskap av aktieägare i ett bolag skola äga rätt att förfoga över jord som de kanske aldrig i livet sett ännu mindre satt en plog eller en spade uti! Förhållandet skulle förefalla löjligt, om det inte vore en så allvarlig sak. Ett generellt förbud däremot att gälla för hela landet borde ofördröjligen komma till stånd. I fråga om fideikommissen, och det är mot denna form för jordägarätt, som jag i denna motion vänder mig, har allmänna rättsmedvetandet för länge sedan fällt sin dom.

Sedan 1882 har frågan om upphävande av fideikommissinstitutionen åtskilliga gånger förevarit i Riksdagen. Tio olika gånger har Andra kammaren uttalat sin förkastelsedom över institutionen och beslutat dess upphävande, men Första kammaren lika många gånger avslagit framställningen.

Vid 1907 års riksdag då frågan var uppe tillstyrkte lagutskottet en skrivelse till Kungl. Maj:t av innehåll att fideikommissarie skulle erhålla rätt att sälja större eller mindre delar av fideikommisset mot villkor att köpeskillingen sattes som fideikommiss. Detta lagutskottets förslag föll vid den riksdagen.

De motionärer som först förde fram kravet på upphävande av detta institut påverkades av moraliska motiv: det kränkte gällande lag om arvsrätt, det verkade demoraliserande att veta sig vara eller bliva i besittning av en oförytterlig rikedom samt föranledde till strider och tvistigheter emellan medlemmarna av samma familj och släkt o. s. v. Sällan inlades i betraktelsesättet den sociala synpunkten, måhända därför att man ännu icke insåg det mindre jordbrukets nationalekonomiska och sociala betydelse. Också hade verkningarna av den oerhörda emigrationen ännu icke gjort sig så kännbara. En motionär, herr Akerlund, hade dock redan då det rätta greppet på frågan, han säger i motiveringen till motionen att statsmakterna i stället för att hägna om de stora jordkomplexens fortvaro, böra, så långt sådant utan våldsamma åtgärder kan ske, underlätta återkomst av jordegendom för den stora massan av vårt folk genom slitande av de onaturliga band vilka hålla ifrågavarande gods tillsamman samt sådan lagstiftning, som kan förhindra hopandet av hur stora arealer som helst på en hand. Ett åskådningssätt som i våra dagar har långt större aktualitet.

Vid 1909 års riksdag fattades emellertid beslut varom båda kamrarna förenade sig att hos Kungl. Maj:t begära utarbetande och framläggande av förslag för Riksdagen till lagbestämmelser på vilka villkor

fideikommiss i fast egendom måtte kunna av innehavaren helt eller delvis säljas mot det att köpeskillingen i stället sattes som fideikommiss. Detta Riksdagens beslut har emellertid, såvitt känt är, icke föranlett till någon regeringens åtgärd. Näppeligen torde det väl heller vara tillräckligt att endast lämna fideikommissarien fritt val emellan att lämna institutionen orubbad eller sälja större eller mindre delar av fideikommisset, för så vitt som man vill främja tidens strävanden att öka den självägande befolkningens antal på landsbygden.

Visserligen kan det antagas att genom sådant medgivande illa belägna för fideikommissets skötsel hinderliga jordar komme att försäljas, ävensom att tomter för bostadsändamål kunde bliva lättare tillgängliga. Men detta är alltför otillräckligt.

Fideikommissen böra upphävas och trevna bondbyar breda ut sig på dess öde vidder.

Enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelse för 1901—1905 utgjorde för jordbruksfastighet av fideikommissnatur taxeringsvärdet 102,856,100 kr. och för annan fastighet 10,663,200 kr. Och beaktas bör att dessa egendomar ha sin största utbredning i de bördigaste trakterna av vårt land. I Malmöhus län utgör taxeringsvärdet för jordbruksfastighet 31,674,400 och utgjorde där 10,3 procent av taxeringsvärdet å all jordbruksfastighet, i Södermanland 12,3 procent. För hela riket utgöra fideikommissegendomarna cirka 3,028 mantal.

Att upprätthålla en sådan ordning och låta folket i landet emigrera av brist på jord att odla kan icke vara staten värdigt, utan böra dessa jordar snarast möjligt göras tillgängliga för landets söner.

På grund av vad sålunda anförts vågar jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville i skrivelse anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag, varigenom de i riket bestående familjefideikommissstiftelserna i fast egendom på landet upphävas, ävensom förslag till lagbestämmelser, som för ordnandet av rättsförhållandet vid sista innehavarens död må erfordras.

Stockholm den 21 januari 1914.

Olof Nilsson.

I motionen instämma:

C. J. Johansson,
Uppmälby.

Per Norin.

Axel Andersson,
Härrklätan.